

Bojan Kern, Svetlana Simič

ZADOVOLJSTVO Z IZOBRAŽEVANJEM PRI BREZPOSELNIH V OKVIRU PROGRAMOV ZAVODA ZA ZAPOSLOVANJE

UVOD

Brezposelnost se je v zadnjih treh letih ustalila. K ustalitvi so pripomogli predvsem: novela Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, povečana aktivnost iskalcev zaposlitve in večji nadzor nad njimi, sprememba statusa oseb vključenih v javna dela, ki so pridobile status zaposlenih oseb in učinki ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ki s pospeševanjem podjetništva in podjetniške miselnosti, s spodbujanjem prilagodljivosti posameznikov in podjetij ter z izenačevanjem zaposlitvenih možnosti s programi izobraževanja in usposabljanja povečujejo zaposlitvene možnosti prebivalstva.

V prispevku usmerjamo pozornost na tisti ukrep, ki vpliva na regulacijo delovne sile z izobraževanjem, t. j., z dopolnjevanjem in prilagajanjem znanj in spretnosti brezposelnih oseb na spremenjene in spreminjajoče se razmere na trgu delovne sile.

IZOBRAZBA KOT KAPITAL DELOVNE SILE

»Izobraževanje in zaposlovanje sta osrednja družbeno-razvojna problema« (Bevc 1991: 15). Izobraževanje velja za najpomembnejši razvojni dejavnik in za eno izmed najproduktivnejših naložb. Po teoriji človeškega kapitala se ljudje izobražujejo, izpopolnjujejo, usposablajo in ukvarjajo z drugimi aktivnostmi z namenom, da bi si izboljšali ekonomski standard, zadovoljili svoje potrebe po razvoju in se oprli na ostala pričakovanja, ki naj bi jih naložbe v izobraževanje uresničile v prihodnosti.

Po Ivančiču (1999: 46) prihaja do sprememb v dosežkih na trgu dela izključno prek sprememb

v individualni produktivnosti, torej v kvalifikacijah in poklicnih izkušnjah. Izobraževanje in usposabljanje sta najpomembnejša ukrepa za izboljšanje kvalitete delovne sile, ki ima kot ključni dejavnik proizvodnje svojo ceno, odvisno od ponudbe in povpraševanja in od vlaganj v njen razvoj (predvsem z dodatnim izobraževanjem, tako v obliki pridobitve dodatnih kvalifikacij kot tudi v oblikah različnih dodatnih znanj, spretnosti ipd.).

Na trgu delovne sile se v Sloveniji pojavlja velik delež ljudi brez ustrezne izobrazbe. Slaba izobrazbenost oz. izobrazbena struktura je posledica premajhnega poudarka na pomembnosti izobraževanja. Obstoječi deficit postavlja dvigovanje izobrazbene ravni prebivalstva v celoti, predvsem pa brezposelnih oseb na prioritarno raven nalog države.

PROGRAMI IZPOPOLNJEVANJA IN USPOSABLJANJA IN »PROGRAM 5000«

Programi izpopolnjevanja in usposabljanja omogočajo udeležencem pridobitev znanj in spretnosti za opravljanje različnih del in nalog ter tako povečujejo njihove zaposlitvene možnosti. »Program 5000« je namenjen pridobitvi prve poklicne izobrazbe, prekvalifikaciji ali dokvalifikaciji. Zavod za zaposlovanje izvaja »Program 5000« od leta 1998 naprej. Program v skladu z zakonom za vsako šolsko leto v sodelovanju z ostalimi ključnimi institucijami, odgovornimi za razvoj človeških virov v državi, pripravita Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, sprejme pa vlada. S programom se določijo vrsta in število izobraževalnih mest, ki se organizirajo v posameznem šolskem letu, pogoji za vključitev in načini financiranja.

»Program 5000« omogoča brezposelnim osebam pridobitev javno veljavne izobrazbe, vendar praviloma na tistih področjih, kjer obstaja potreba po kadrih in s tem možnost zaposlitve. Vrste in število izobraževalnih mest se za vsako šolsko leto določijo na podlagi ocene potreb po kadrih oziroma izobraževanju na lokalni–regionalni ravni, ki jo pripravijo Območne službe Zavoda za zaposlovanje, enote Obrtne zbornice in enote Gospodarske zbornice. Program brezposelnim osebam omogoča, da se v primeru, ko ni mogoče zagotoviti ustrezne oz. primerne zaposlitve, lahko zaradi izboljšanja položaja na trgu dela na podlagi zaposlitvenega načrta vključijo v izobraževanje v skladu s predpisi, ki urejajo to področje. Prednost imajo brezposelne osebe brez izobrazbe, brezposelni s srednjo poklicno ali strokovno izobrazbo pa v primeru, ko v svojem poklicu ne dobijo zaposlitve in so na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljeni več kot šest mesecev. V »Program 5000« se mimo okvirov načrtov izobraževanja lahko vključijo tudi tiste brezposelne osebe, ki jim delodajalci sofinancirajo stroške izobraževanja. Brezposelnim osebam, vključenim v program v času izobraževanja, miruje status brezposelne osebe in s tem pravice iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti. Brezposelne osebe se lahko izobražujejo v programih, organiziranih v oddelkih za brezposelne ali individualno v okviru ponudbe izobraževalnih institucij.

ZADOVOLJSTVO BREZPOSELNIH, VKLJUČENIH V PROGRAME IZPOPOLNJEVANJA IN USPOSABLJANJA IN »PROGRAM 5000«

Na Območni službi Zavoda za zaposlovanje Ljubljana opravljajo evalvacije programov izobraževanja na podlagi letnih poročil. Iz teh evalvacij so razvidne vse značilnosti vključenih brezposelnih, njihova uspešnost pri zaključku programov izobraževanja in uspešnost pri zaposlitvi. Za našo evalvacijo smo z anketnim vprašalnikom od respondentov, vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja in v »Program 5000«, pridobili:

- nekatere demografske podatke (spol, starost, izobrazba, delovna doba, čas brezposelnosti, razlog za brezposelnost),
- podatke o vključenosti v izobraževanje (raz-

log za vključitev v izobraževanje, vrsta izobraževalnega programa, stopnja izobrazbe po končanem izobraževanju, informiranje o programu izobraževanja, informiranje svetovalca/ke zaposlitve o pravicah in obveznostih med izobraževanjem, strinjanje z obveznostmi, ki so pogojene z vključitvijo v izobraževanje, vrsta izobraževalne organizacije, motiviranost za izobraževanje v programu, razlog za nizko, odsotno ali izgubljeno motivacijo, ocena zaposlitvenih možnosti po končanem izobraževanju), in

- podatke o zadovoljstvu z izobraževanjem (ocena programske ponudbe izobraževalnih organizacij; raznovrstnosti izobraževalnih možnosti, vključenosti sodobnih organizacijskih oblik, metod, tehnik, učne tehnologije, zahtevnosti programa, načina izvajalčeve predstavitve programa, primernosti vsebine programa, kakovosti izvajalcev, načinov podajanja znanj skozi uporabo pedagoško-andragoških oblik in metod, kakovosti prejetih učnih gradiv, ustreznosti načinov preverjanja znanja, dnevnega časa izvajanja in trajanja programa, primernosti izobraževalnih prostorov, ustreznosti celotne izvedbe organizacije izobraževanja, odnosa izobraževalne organizacije do uporabnikov).

Treba je najti vrzeli, ki bi jih zapolnili z dodatnim informiranjem, motiviranjem in spodbujanjem, da bi bili brezposelni, ki so vključeni v izobraževanje, ne samo uspešni, temveč tudi zadovoljni. Rezultate smo kot povratno informacijo želeli posredovati Zavodu, saj bi bila koristna za njihovo nadaljnje delo z brezposelnimi osebam, vključenimi v programe izobraževanja in usposabljanja.

Iz populacije brezposelnih oseb, prijavljenih v evidenci brezposelnih na Območni službi Ljubljana, smo želeli vzeti priročni vzorec sto oseb, vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, in enak vzorec vključenih v »Program 5000«. Iz programov izpopolnjevanja in usposabljanja smo prejeli dobro polovico (53) izpolnjenih anketnih vprašalnikov (36% moških, 64% žensk). V »Programu 5000« nam je na vprašanja odgovorilo 82 posameznikov (54% moških, 46% žensk). Respondente smo anketirali na samem kraju izobraževanja, pri čemer se je pojavil problem, ker se mnogi udeleženci niso udeležili posameznih predavanj zaradi že priznanih predmetnih obveznosti oz. so bili odsotni iz drugih opravičenih razlogov. Individualne vključitve v »Program 5000« sicer obstajajo, vendar gre pri teh oblikah zlasti za individualno pripravo na opravljanje določene

nega izpita, v nasprotju z vključitvami v oddelke, kjer imajo udeleženci za vsak predmet možnost obiskovati predavanja.

Za registrirano brezposelnost v Sloveniji je značilno, da je v zadnjih letih med brezposelnimi osebami večji delež žensk, in to se je potrdilo tudi z našo raziskavo.

Starostna struktura respondentov: Povprečna starost vprašanih brezposelnih oseb, vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, je 39 let, medtem ko znaša med vključenimi v »Program 5000« 27 let. Največji delež med vključenimi v programe izpopolnjevanja in usposabljanja je v starostni skupini od 30 do 39 let (28%) in od 40 do 49 let (28%). V »Programu 5000« jih je največ (62%) v starostni skupini od 20 do 29 let. Konec leta 2001 je bilo glede stagnacije trenda staranja povprečne brezposelne osebe na eni strani opazno zmanjševanje deležev starejših brezposelnih, na drugi strani pa opazen porast deleža mlajših brezposelnih. Ob pogledu na starost vseh 135 brezposelnih respondentov, vključenih v izobraževanje neodvisno od skupine programov, vidimo, da jih 42% pripada starostni skupini od 20-29 let, kar nam prej omenjeni trend potrjuje. Iz podatkov je razvidno, da je Zavod RS za zaposlovanje vključeval v »Program 5000« predvsem mlade brezposelne osebe v starosti do 26 let, kot je to opredeljeno v ciljnih, ki jim Zavod sledi.

Izobrazbena struktura respondentov: Višja izobrazbena raven brezposelnih, vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, v primerjavi z brezposelnimi, vključenimi v »Program 5000«, je bila pričakovana, glede na to, da je »Program 5000«, kot je bilo že poudarjeno, namenjen pridobitvi prve poklicne izobrazbe, prekvalifikaciji ali dokvalifikaciji. Izobrazbena raven respondentov v programih izpopolnjevanja in usposabljanja je dokaj visoka, saj jih ima kar 36% doseženo VII. stopnjo izobrazbe, s 32% jim sledijo tisti, ki imajo IV. in V. stopnjo izobrazbe. Nasprotno je izobrazbena raven vključenih v »Program 5000« izredno nizka. Prevladujejo brezposelni s končano osnovno šolo oz. II. stopnjo izobrazbe (62%). Na drugem mestu jim s 27% sledijo brezposelni s IV. stopnjo izobrazbe oziroma opravljeno poklicno šolo. Le ena oseba ima opravljeno srednjo šolo oziroma pridobljeno V. stopnjo izobrazbe. Med vprašanimi vključenimi v ta program ni oseb z nedokončano osnovno šolo oziroma tistih, ki bi imeli višjo izobrazbo od srednješolske.

Čas trajanja brezposelnosti respondentov: V

obeh skupinah programov je v povprečju posameznik brezposeln 24 mesecev. Pri udeležencih »Programa 5000« je ta čas delna posledica njihovega statusa v času trajanja izobraževanja. Tedaj namreč niso prijavljeni v evidenci iskalcev zaposlitve, temveč so iz nje črtani po členu 53 b Zakona o zaposlovanju in zavarovanju v primeru brezposelnosti. Njihova naloga in cilj je uspešno končati izobraževanje ter si s tem pridobiti višjo stopnjo izobrazbe, ki bo prispevala k večjim zaposlitvenim možnostim. Med vključenimi respondenti v programe izpopolnjevanja in usposabljanja najbolj izstopa skupina brezposelnih, ki so brez zaposlitve od enega do dveh let (44%). Sledi jim slaba petina (19%), ki je brezposelna od šestih mesecev do enega leta. Skupini, v kateri so brezposelni od dveh do treh let in od treh do petih let, sta enaki (12,5%). Pri »Programu 5000« nam štirinajst oseb ni dalo odgovora na zastavljeno vprašanje. Med ostalimi udeleženci programa je največ brezposelnih v skupini od enega do dveh let (34%), v skupini od dveh do treh let znaša delež brezposelnih 29%, na tretjem mestu je skupina s 24% brezposelnih, ki so brezposelni od šestih mesecev do enega leta. Med vključenimi v »Program 5000« ni osebe, ki bi bila brezposelna za čas do treh mesecev in nad osem let.

Delovna doba respondentov in razlogi za njihovo brezposelnost: Trideset odstotkov vprašanih v programih izobraževanja in usposabljanja ima več kot dvajset let delovne dobe. 21% ima med 10 in 20 let delovne dobe. Zelo visok je delež iskalcev prve zaposlitve, ki jih je kar 19% vseh respondentov v tej skupini programov. Vprašani, vključeni v »Program 5000«, imajo v povprečju šest let delovne dobe. Največ je iskalcev prve zaposlitve (37%). Z delovno dobo med deset in dvajset let sledi 18% udeležencev.

Slaba polovica respondentov (45%) iz programov izpopolnjevanja in usposabljanja je po svojem mnenju brezposelnih, ker ne najdejo ustrezne oz. primerne zaposlitve. 34% jih meni, da je glavni razlog za njihovo brezposelnost neustrezna izobrazba, le ena oseba priznava premajhno aktivnost pri iskanju zaposlitve. Devetnajst odstotkov vidi razloge za svojo brezposelnost drugod. Navajajo zdravstvene razloge (30%), starost (20%), prekratko delovno dobo, da bi imeli potrebne izkušnje, ki jih od njih zahtevajo delodajalci, iskanje pripravništva, nedokončano šolo, status priseljene osebe. Pri vključenih v »Program 5000« je več kot polovica anketirancev navedla kot

razlog brezposelnosti neustrezno izobrazbo glede na potrebe na trgu dela (53%). 23% se ne posreči najti ustrezne oz. primerne zaposlitve. Z razlogom, da gre za premajhno intenzivnost iskanja zaposlitve, soglašata dve osebi. Preostali del vprašanih v tem programu najpogosteje omenja zdravstvene razloge, prekvalifikacijo, opravljanje del preko študentskega servisa, pomanjkanje rednih zaposlitev itn.

Razlogi za vključitev v program izobraževanja pri Zavodu za zaposlovanje: Največ vprašanih se je v programe izobraževanja in usposabljanja vključilo zaradi pridobitve dodatnih znanj (51%). Štiriintridesetim odstotkom so bile povod za odločitev njihove poznejše zaposlitvene možnosti. Skoraj vsaka deseta oseba (9%) se je za izobraževanje odločila, da bi izkoristila pravico do izobraževanja, ki ji po načelu politike aktivnega zaposlovanja Zavoda pripada. Redki so, katerih odločitev izhaja iz zdravstvenih razlogov (3 osebe). Nihče od vprašanih ni poudaril, da je brez vsake izobrazbe, ali podal drugega razloga za odločitev, da se izobražuje. V »Program 5000« se je največ vprašanih v izobraževanje vključilo zaradi večjih zaposlitvenih možnosti (55%). Sledijo jim tisti, ki so se odločili za izobraževanje zaradi manjkajoče srednješolske izobrazbe (30%).

Programi, v katere so bili respondenti vključeni: Največ vprašanih v programih izpopolnjevanja in usposabljanja, 81%, je bilo vključenih v različne računalniške tečaje (Word for Windows, MS Office 2000 in internet, Autocad, MS Office, Tečaj knjigovodstva z računalniško podporo, Power Point). 19% je obiskovalo jezikovne tečaje (angleški jezik, poslovna angleščina in italijanski jezik). Respondenti v »Programu 5000« so obiskovali programe za mesarja, zdravstvenega tehnika, mizarja, električarja-elektronika, vrtnarja-cvetličarja, peka, elektrotehnika-elektronika, slaščičarja in elektrotehnika-energetika. Vsi vprašani brez izjeme, ki so bili vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, so navedli, da so si z vključitvijo v omenjene programe pridobili manjkajoča znanja in spretnosti. Brezposelni, vključeni v »Program 5000«, so odgovorili, da jih bo med njimi po zaključku izobraževalnega programa 78% pridobilo srednjo poklicno izobrazbo, 22% pa srednjo tehnično in strokovno izobrazbo. Rezultati odgovorov respondentov so pokazali, da so svetovalci zaposlitve bistveni vir informiranja brezposelnih o programih izobraževanja. Z njimi so v splošnem tudi vsi zadovoljni. V programih

izpopolnjevanja in usposabljanja so bili svetovalci zaposlitve glavni vir informacij trem četrtinam (75%) brezposelnih. Sledijo jim prijatelji in znanci (15%) in informativno gradivo Zavoda (4%). Presenetljivo je motivacijsko-informativni seminar Zavoda prejel le en sam odgovor. Časopisi in drugi mediji niso prevzeli vodilne vloge informatorja pri nobenem respondentu. Dve osebi sta sami predlagali svetovalki zaposlitve vključitev v enega izmed programov izpopolnjevanja in usposabljanja. V celoti je v teh programih z informiranjem svetovalca/ke zaposlitve zadovoljnih 58% vprašanih, 40% jih je delno zadovoljnih, le ena oseba je z informiranjem svetovalca/ke zaposlitve nezadovoljna. Kot najpomembnejši vir informacij o izobraževalnih možnostih so bili svetovalci zaposlitve uvrščeni na vrh lestvice (s 67%) tudi med vprašanimi v »Programu 5000«. Delež 12% vprašanih je za izobraževanje izvedelo od prijateljev in znancev, slaba desetina (9%) pa se je o programih informirala iz informativnega gradiva Zavoda. Podobno kot v skupini vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja so se tudi v tem primeru slabo odrezali tiskani in ostali mediji (4%) in motivacijsko-informativni seminar Zavoda, na katerega se je tudi tu sklicala le ena oseba. Sedem odstotkov respondentov je pridobilo vire informacij izven teh možnosti (najpogosteje pri vodstvu izobraževalnih organizacij). Med vključenimi v »Program 5000« je z informiranjem svetovalca/ke zaposlitve zelo zadovoljnih tri petine vprašanih (60%), delno je z njimi zadovoljnih 34% vprašanih. Preostalih 6% je pri tej postavki nezadovoljnih.

Strinjanje z obveznostmi ob vključitvi v program: Vsi vprašani brezposelni, vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, se v celoti strinjajo z vsemi obveznostmi, ki so pogojene z njihovo vključitvijo v izobraževanje, kar pomeni predvsem redno obiskovanje predavanj, redno opravljanje izpitov, predložitve dokazila o uspešnem zaključku izobraževanja Zavodu najpozneje v 15 dneh, pisno pojasnitev razlogov za morebitno nedokončanje programa, da ponujene zaposlitve ni mogoče odkloniti in da mora v primeru sklenitve delovnega razmerja med izobraževanjem najpozneje v treh dneh obvestiti Zavod. V primerjavi z njimi se jih z obveznostmi v celoti strinja 88% vprašanih, vključenih v »Program 5000«. Tisti, ki se z njimi ne strinjajo v celoti, navajajo, da se ne strinjajo s rednim obiskovanjem predavanj, s tem, da jim v času izobraževanja ni dana

možnost odklonitve zaposlitve, nekateri med njimi pa so namesto neposrednega odgovora na vprašanje pripomnili, da bi bil pri posameznih predmetih potreben večji obseg predavanj.

Vrsta izobraževalne organizacije pri vključenih respondentih: Skoraj v celoti (92%) so vprašani iz programov izpopolnjevanja in usposabljanja vključeni v podjetniško-izobraževalno središče, manj kot desetino v Ljudsko univerzo ali šolo in njene enote. V »Programu 5000« se je 73% brezposelnih vključilo v šole, namenjene pretežno izobraževanju mladine, vendar organizirajo programe tudi za odrasle za pridobitev poklicne in srednje izobrazbe. V organizacije za izobraževanje odraslih (centre za dopisno izobraževanje Univerzum) je vključenih 27% respondentov.

Motiviranost za izobraževanje: Motivacija za izobraževanje je pri 34% vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja zelo visoka. 28% jih je za izobraževanje visoko motiviranih, srednje motiviranih oz. nizko motiviranih je 38% vprašanih. Nihče med anketiranimi v programih izpopolnjevanja in usposabljanja ni nemotiviran za izobraževanje. Vključeni pri izobraževanju imajo občutek, da jih bližnji podpirajo. Pri slabo motiviranih so najbolj poudarjeni dejavniki: slab socialno-ekonomski status, dolga odsotnost iz procesov izobraževanja in učenja, odločitev za izobraževanje izključno na podlagi svetovanja Zavoda, slaba ocena o nadaljnjih zaposlitvenih možnostih, v osnovi prenizka predizobrazba, neprilagojenost izobraževalnega programa potrebam, izkušnjam in predznanju. V »Programu 5000« je 28% vprašanih zelo motiviranih, skoraj povsem enak delež (27%) jih je motiviranih. Srednje ali slabo motiviranih skupaj je 44% respondentov. Ena sama oseba je med procesom izobraževanja izgubila motivacijo. Pri slabo motiviranih tudi v »Programu 5000« izstopa dejavnik slabega socialno-ekonomskega statusa. Sledijo toga organizacija izobraževanja, slabe ocene nadaljnjih zaposlitvenih možnosti, klima, v kateri poteka izobraževanje, vsebinska in časovna neprilagojenost izobraževalnega programa posameznikovim potrebam, izkušnjam in predznanju, dejstvo, da so se odločili vključiti le na »prigovarjanje« svetovalcev Zavoda, razmeroma dolga odsotnost iz procesov izobraževanja in učenja in negativne predhodne izobraževalne izkušnje. Frontalni način izobraževanja, ki udeležence pasivizira, se med vprašanimi brezposelnimi ni pojavil kot aktualen demotivator (le 3% odgovorov). S 70% tveganjem lahko trdimo

(test Hi-kvadrat), da so brezposelni, vključeni v »Program 5000«, za izobraževanje manj motivirani kot brezposelni, vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja.

Ocena respondentov o njihovih nadaljnjih zaposlitvenih možnostih: Ena sama oseba med vključenimi v programe izpopolnjevanja in usposabljanja pričakuje, da si bo po končanem programu pridobila zelo dobre zaposlitvene možnosti. 38% jih svoje zaposlitvene možnosti ocenjuje kot dobre, dvema tretjinama vprašanih (60%) se zdijo bodisi vprašljive ali še vedno slabe. V »Programu 5000« jih bistveno več (21%) verjame v zelo dobre zaposlitvene možnosti, nekoliko več respondentov jih v primerjavi z zgornjo skupino ocenjuje tudi kot dobre (50%). Za odgovor vprašljive ali še vedno slabe možnosti se je odločila preostala tretjina vprašanih (29%).

Ocena programske ponudbe izobraževalnih organizacij: Zanimalo nas je, kako udeleženci programov izobraževanja ocenjujejo raznovrstnost ponudbe izobraževalnih organizacij. Nihče med vprašanimi ni ovrednotil programske ponudbe kot zelo slabe. Slaba polovica udeležencev programov izpopolnjevanja in usposabljanja meni, da je ponudba izobraževalnih organizacij široka, medtem ko jih več kot polovica vključenih v »Program 5000« ocenjuje, da je njihova ponudba srednje dobra. Razlike med vrednotenjem programske ponudbe obeh skupin so tudi v drugih kategorijah. Najmanjši delež odgovorov pri udeležencih »Programa 5000« je dobila ocena, da je programska ponudba zelo široka, pri udeležencih programov izpopolnjevanja in usposabljanja pa ocena, da je ponudba slaba.

Vključenost sodobnih organizacijskih oblik, metod in tehnik izobraževanja in usposabljanja in učne tehnologije: V programih izpopolnjevanja in usposabljanja slaba polovica vključenih brezposelnih pogoša umestitev sodobnejših organizacijskih pristopov v proces izobraževanja, npr. učenje na daljavo, multimedijsko izobraževanje, izkustveno učenje v malih skupinah ipd. Neopredeljena je bila petina vprašanih, ostali ne čutijo potrebe po uvajanju aktualnih organizacijsko-tehničnih pedagoških in andragoških novitet. V »Programu 5000« je delež tistih, ki novih organizacijskih prijemov pri izobraževalnem procesu ne pogošajo, še nekoliko večji kot v programih izpopolnjevanja in usposabljanja in dosega delež 42%. Pogoša jih petina vprašanih, kar 37% jih glede tega vprašanja ostaja neopredeljenih.

V zadnjem sklopu vprašanj so respondenti ovrednotili svoje odgovore s pomočjo Likertove ocenjevalne lestvice.

Ocena zahtevnosti programa izobraževanja: Udeleženci obeh skupin programov so namenili največ odgovorov oceni »srednja zahtevnost programa«. V programih izpopolnjevanja in usposabljanja jih ocenjuje kot zahtevne tretjina vprašanih, v »Programu 5000« pa četrtina (24%). Za zelo zahtevne jih ima v »Programu 5000« 17%, v programih izpopolnjevanja in usposabljanja pa le 4%.

Način izvajalčeve predstavitve programa: Ob primerjavi obeh skupin je razvidno, da so brezposelni, vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, kot tudi brezposelni, vključeni v »Program 5000«, način izvajalčeve predstavitve programa v povprečju ovrednotili kot ustrezen. Ravno tako so vprašani v obeh skupinah postavili na drugo mesto oceno srednje ustrezen način predstavitve programa.

Primernost vsebine izobraževalnega programa: Glede tega, kako ocenjujejo brezposelni v okviru izobraževanja, kamor so vključeni, primernost vsebine programa, se jih polovica v obeh programih opredeljuje za oceno primerno. Četrtina vprašanih iz programov izpopolnjevanja in usposabljanja je pripisala svoj glas odgovoru »srednje primerna vsebina programa« (v »Programu 5000« je bilo takih 38% oseb), petina je vsebino programa ocenila kot zelo primerno (v »Programu 5000« bistveno manj - 6%). Zanimljivemu odstotku (4% v programih izpopolnjevanja in usposabljanja in 5% v »Programu 5000«) vprašanih se je vsebina programa zdela malo ali zelo neprimerna.

Kakovost izvajalcev: Pri oceni kakovosti izvajalcev smo mislili predvsem na to, kako primerno izvajalci slušateljem v procesu izobraževanja podajajo znanja skozi uporabo pedagoško-andragoških oblik, tehnik in metod. Več kot polovica brezposelnih, vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja, je kakovost izvajalcev (oziroma njihove načine podajanja znanja) ocenila kot primerno. 22% vprašanih je opredelilo kakovost izvajalcev kot zelo primerno, oceno »srednje primerna kakovost« je dalo 21% brezposelnih; ena sama brezposelna oseba je bila prepričana, da je kakovost izvajalcev zelo neprimerna. Nihče med vključenimi v programe izpopolnjevanja in usposabljanja ni ocenil kakovosti izvajalcev v splošnem kot neprimerne. Več kot polovica brezposelnih, vključenih v »Program 5000«, je ocenila kakovost

izvajalcev kot srednje primerno. Oceno primerno je dalo 41% respondentov, le 6% vprašanih se je odločilo za najvišjo oceno. Načini podajanja znanja so neprimerni (ali celo zelo neprimerni) po prepričanju manj kot desetine vključenih.

Kakovost učnih gradiv: V programih izpopolnjevanja in usposabljanja vprašani višje ocenjujejo kakovost prejetih učnih gradiv kot vprašani v »Programu 5000«. 66% jih gradivo ocenjuje kot dobro ali zelo dobro, v primerjavi z 51% tistih, ki podajajo tako oceno v »Programu 5000«. Kar petina (51%) jih v »Programu 5000« meni, da kakovost prejetih učnih gradiv ni zadovoljiva, v programih izpopolnjevanja in usposabljanja pa je takih le 6% vprašanih.

Ustreznost načinov preverjanja znanja: Večina udeležencev obeh programov je mnenja, da so načini za preverjanje znanja ustrezni. V programih izpopolnjevanja in usposabljanja je tistih, ki imajo način preverjanja njihovega znanja za srednje primeren, primeren ali zelo primeren, 94%, v »Programu 5000« je takih za odstotek več - 95%. Med vsemi vprašanimi imamo le sedem oseb, ki negativno ocenjujejo načine preverjanja znanja.

Dnevni čas izvajanja in trajanje programa: Z več kot 99% zaupanjem lahko trdimo, da obstajajo med skupinama brezposelnih razlike v zadovoljstvu z dnevnim časom izvajanja programa in trajanjem programa. Brezposelni, vključeni v »Program 5000«, so v povprečju manj zadovoljni z dnevnim časom izvajanja programa in trajanjem programa kot brezposelni, vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja. Tri in pol krat več udeležencev programov izpopolnjevanja in usposabljanja kakor vključenih v »Program 5000« je imelo dnevni čas izvajanja in trajanje programa za zelo primerna. Da je dnevni čas izvajanja in trajanje programa neprimeren, meni dobra petina vključenih v »Program 5000« in le ena oseba iz programov izpopolnjevanja in usposabljanja.

Ustreznost prostorov za izobraževanje: Večini brezposelnih ustrezajo prostori, kjer poteka izobraževanje. V programih izpopolnjevanja in usposabljanja je še enkrat več tistih, ki se jim prostori za izobraževanje zdijo v celoti primerni. Negativen odgovor je med udeleženci programov izpopolnjevanja in usposabljanja podala le ena oseba, med udeleženci »Programa 5000« pa je bilo takih 8% vprašanih. Predvidoma naj bi šole, kjer je organizirano izobraževanje brezposelnih, imele v ta namen oblikovane posebne oddelke. Teh

ponekod nimajo in so tako brezposelni vključeni v »Program 5000« v istem oddelku kot ostali odrasli, ki so se ponovno vključili v procese izobraževanja in učenja.

Ustreznost izvedbe organizacije izobraževanja: Udeležencem se z izjemo 8% v programih izpopolnjevanja in usposabljanja in 14% v »Programu 5000« celotna organizacija izobraževanja zdi na ustreznih ravni.

Odnos izobraževalne organizacije do uporabnikov: Pri odgovorih med skupinama ni prišlo do večjih razhajanj. Več kot tretjina vseh vprašanih je odnosu, ki ga izobraževalne organizacije namenjajo njim kot uporabnikom, pripisala najvišjo oceno. Enajst odstotkov vseh vprašanih pa je mnenja, da gre za neprimeren odnos in bi ga bilo treba bistveno izboljšati.

SKLEP

Udeleženci programov izobraževanja so prepričani, da razlog za njihovo brezposelnost ne tiči v premajhni aktivnosti iskanja zaposlitve. Primerne oz. ustrezne zaposlitve ne dobijo, ker so na trgu dela nekonkurenčni zaradi neustrezne izobrazbe. Na odločitve za vključitev v programe izobraževanja je vplivala želja po dodatnem znanju ali višji izobrazbi, ki bi povečala njihove zaposlitvene možnosti. Mnogim med njimi primanjkuje srednješolska izobrazba.

Največ brezposelnih se v programih izpopolnjevanja in usposabljanja vključuje v računalniške in jezikovne tečaje. Z uspešno končanim izobraževanjem v »Programu 5000« si brezposelni pridobijo ustrezno srednjo poklicno, srednjo tehnično oz. drugo strokovno izobrazbo.

Svetovalci zaposlitve so bistveni vir informiranja brezposelnih o programih izobraževanja. Večina brezposelnih je z njimi zadovoljna. Dejavniki, kot so motivacijsko-informativni seminar Zavoda, tiskani in ostali mediji in informativno gradivo Zavoda, imajo presenetljivo skromno vlogo pri informiranju brezposelnih o izobraževalnih možnostih. Nekateri poiščejo informacije kar sami neposredno pri izvajalcih izobraževanja.

Velika večina vprašanih brezposelnih se v celoti strinja z vsemi obveznostmi, ki jih sprejmejo pri vključitvi v izobraževanje. Tisti, ki se z njimi v celoti ne strinjajo, se sklicujejo na obveznost rednega obiskovanja predavanj in odvzeto možnost odklonitve zaposlitve v času izobraževanja.

Programe izpopolnjevanja in usposabljanja obiskujejo vprašani brezposelni večinoma v podjetniških izobraževalnih središčih, manj kot desetina se jih vključuje v okviru Ljudske univerze in njenih enot. Tri četrtine brezposelnih respondentov v »Programu 5000« pa je vključena v šole, ki so pretežno namenjene izobraževanju mladine, organizirajo pa tudi programe za odrasle za pridobitev poklicne ali srednje izobrazbe. Preostala četrtina vprašanih obiskuje organizacije za izobraževanje odraslih - centre za dopisno izobraževanje Univerzum.

Motiviranost brezposelnih oseb, vključenih v programe izobraževanja, je zadovoljiva. Pokaže pa se, da so vključeni v »Program 5000« za izobraževanje manj motivirani kot brezposelni, vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja. Na slabo motivirane brezposelne osebe najpogosteje vpliva slab socialno-ekonomski status, dolga odsotnost iz procesov izobraževanja in učenja, odločitve za izobraževanje izključno na podlagi svetovanja Zavoda, ocena o nadaljnjih zaposlitvenih možnostih, v osnovi prenizka predizobrazba, neprilagojenost izobraževalnega programa potrebam, izkušnjam in predznanju in negativne predhodne izobraževalne izkušnje.

Vključeni v »Program 5000« svoje nadaljnje zaposlitvene možnosti po izteku izobraževanja ocenjujejo bistveno boljše kot vključeni v programe izpopolnjevanja in usposabljanja. Tretjina vprašanih v programih izpopolnjevanja in usposabljanja tudi po končanem programu ostaja pesimistično naravnanih glede svojih možnosti zaposlitve.

Programsko ponudbo izobraževalnih organizacij imajo vprašani brezposelni za sprejemljivo.

Pokazalo se je, da respondenti v obravnavanih programih ne pogrešajo ali ne kažejo prevelikega zanimanja za integracijo sodobnejših organizacijskih oblik, metod in tehnik in učne tehnologije v izobraževalni proces.

Udeleženci v programih izpopolnjevanja in usposabljanja in v »Programu 5000« v povprečju menijo, da jim izvajalci programe ustrezno predstavijo. Programe, v katere so vključeni, občutijo kot srednje zahtevne.

Vprašani so vsebino izobraževalnega programa najpogosteje ocenili kot primerno ali srednje primerno, le 7% jih skupno ocenjuje kot neprimerno oziroma zelo neprimerno.

Kakovost izvajalcev ocenjujejo glede na njihov način podajanja znanja skoz uporabo pedagoško-

andragoških oblik in metod vprašani v programih izpopolnjevanja in usposabljanja vidno bolje kot vprašani v »Programu 5000«. Povsem enako razlikovanje se pojavi pri oceni kakovosti prejetih učnih gradiv. V primerjavi z udeleženci »Programa 5000« so udeleženci programov izpopolnjevanja in usposabljanja zadovoljnejši s kakovostjo prejetih učnih gradiv.

Udeleženci sprejemajo oz. odobravajo uveljavljene načine preverjanja znanja.

Med vključenimi v »Program 5000« je prepričanje, da je dnevni čas izvajanja in trajanja programa neprimeren oz. celo zelo neprimeren, pogostejše. Tako mnenje deli tretjina vprašanih, tem pa se pridružuje le 6% vprašanih v programih izpopolnjevanja in usposabljanja.

Vprašanim se zdijo izobraževalni prostori primerni ali celo zelo ustrezni. Udeleženci v obeh skupinah programov so v precejšnji meri zadovoljni tudi s celotno izvedbo organizacije izobraževanja. Odnos izobraževalne organizacije do njih kot njenih uporabnikov, je (z izjemo redkih mnenj posameznikov) občuten kot korekten in spodbujajoč.

Dejali bi, da Zavod za zaposlovanje uresničuje svoje cilje v okviru programov izobraževanja, ki je pomemben dejavnik pri ponovnem vključevanju v sfero dela in s tem zagotavljanja socialne vključenosti. Država mora zato ohraniti aktivno vlogo na tem področju in se zavedati pomembnosti vlaganj v človeški kapital, med drugim tudi

zato, da bi bila vzpostavljena konkurenčnost tudi na drugih trgih dela.

Programi izpopolnjevanja in usposabljanja in »Program 5000« se bodo morali glede na hiter tehnološki razvoj v današnji družbi še bolj usmeriti v konkretne potrebe na trgu dela oz. delodajalcev. Zaznali smo, da v ponudbi izobraževalnih programov primanjkuje novih organizacijskih prijemov, kot so uporaba sodobnih metod, tehnik in sodobne učne tehnologije (aktivne oblike izobraževanja v skupinah, multimedijško izobraževanje, izobraževanje na daljavo ipd.). Polovica vključenih v programe izpopolnjevanja in usposabljanja pogoša njihovo prisotnost v procesu izobraževanja.

V izobraževanje brezposelnih oseb se mora vključevati predvsem andragoško dovolj usposobljen kader, in sicer zaradi različnih starostnih skupin, katerim pripadajo udeleženci izobraževanja. Zavod bi lahko v povezavi s centri za socialno delo organiziral mrežo prostovoljcev za individualno učno pomoč brezposelnim, če bi se pokazala potreba po taki obliki pomoči. Med izobraževalnimi ustanovami na eni in organizatorji in koordinatorji za izobraževanje v okviru Območnih enot Zavodov za zaposlovanja na drugi strani je treba vzpostavljati tesnejšo koordinacijo.

Pomembno je, da so vprašani brezposelni vključeni v programe izobraževanja glede svojih nadaljnjih zaposlitvenih možnosti po končanem izobraževanju optimistično naravnani.

LITERATURA

- M. Bevc (1991), *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Diadakta.
- A. Ivančič (1999), *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- S. Simič (2002), *Zadovoljstvo brezposelnih z izobraževanjem kot ukrepom aktivne politike zaposlovanja*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomska naloga).